

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Szerkesztőség:

hova a lap szellemi részét illető minden
küldemény intézendő N.-Péterfia utca
348 szám.

Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja:
100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig
80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Kiadó hivatal:

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden közlemény és küldemény inté-
zendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.

Valami a vasárnapi iskoláról.

I.

Mivel nálunk is korszerű tárgygyá kezd lenni a belmisszió kérdése; — úgy vélem, hogy hasznos dolgot cselekszem, ha annak egyik igen fontos alkotó eleméről, az ugynevezett vasárnapi iskola intézményéről egyet mást, az ügy érdekében elmesélek, tanuságul egyeseknek, buzdításul sokaknak.

Az ifju nemzedék vallásos oktatásának szükségességét belátták és hangsúlyozták mindenekelőtt dicsőült reformátoraink, kik e czélből kis kátékat szerkesztettek, mint ezt különösen Luther és a heidelbergi káté írói is cselekedték. Már a 16-ik század második felében Németország több pontján keletkeztek vasárnapi iskolák, melyeknek eredeti rendeltetésök a mindennapi iskolai vallás-
oktatás hiányának pótlásában állott. Majd jóideig tartó szünetelés állott be a belmisszió ez ágának fejlesztésében, mit a németországi hitviták s a harmincz éves háboru iszonyatosságai okoztak. Uj életet nyert azonban ez intézmény a pietismus befolyása alatt, midőn Spener Frakfurtban és Berlinben, Francke pedig Hallében az ifjuságot vasárnaponként egybegyűjték az üdvigazságok hallgatására. Már 1756-ban Filep Károly bádeni örgróf egész tartományában elrendelte a gyermekisteniszteletek tartását, mit is a lelkipásztorok végeztek, a vallástanítás mellett az egyetemes népnevelést is szem előtt tartván.

Olaszországban mondhatni egyidejűleg lett ismeretes a vasárnapi iskola intézménye Borromeo Károly érsek buzdítására, csak hogy itt az írást és olvasást is tanították s inkább az egyházi czeremóniák begyakorlására fektették a fösulyt.

Láthatni e rövid jelzésből, hogy mindez nem oly jellegű vasárnapi iskola, mint a milyenek mi ez üdvös intézményt mai alakjában ismerjük és gyakoroljuk. Ez a nemes növény angol talajon vette eredetét s gyökérszállai a methodismusig nyulnak vissza. Tulajdonképeni alapítója gyanánt pedig Raikes Róbert gloucesteri hirlapíró tartják, ki is 1781-ben, kicsinyesnek látszó indok által

buzdittatva, a folyton gyarapodó és erkölcsnemesítő intézménynek létrehozójává lett. Ugyanis egy ízben egy kertészhez indult, hogy vele bizonyos dolog felől beszéljen. A kertészt nem találván honn, az utcaajtó előtt várakozott reá, társalogván annak feleségével egy és más közönyös tárgy felett. Ez alatt egész gyermekcsapat gyült körébe, kik kedvöket lelték az ő kigunyolásában. A komoly férfi e gyermekcsiny feletti megbotránkozását hangos szavakkal fejezte ki a nő előtt, ki aztán elbeszélte, mily zsvaj, káromkodás és verekedés tanyája e hely, különösen vasárnap délutánonként. Raikes lelkében azonnal megfogamzott az eszme, hogy e veszélyes bajt orvosolja Isten igéjének hatalmával. Kezdetben kevesebb, később mindig növekvő számmal gyűltek körébe a gyermekek s felnöttek, az ige hallgatására s egyéb szükséges ismerettárgyak elsajátítása végett s megalapult a vasárnapi iskola intézménye, mely ma már erőteljes, terebélyes fává izmosodott, melynek árnyában az egész föld kerekéségén számtalan elfáradt lélek keres és talál üdülést. Az üdvös példát Londonban azonnal követték, honnan elterjedt az áldásos intézmény az egész britt sziget terein s ma már csupán Angliában majdnem félmillió önkénytesen vállalkozó tanító és tanító csepegteti a fogékony gyermekeknek szívébe az üdv igéit; elvonva őket a vasárnap megrontóinak káros hatatos légköréből és építve, terjesztve, szilárdítva bennök s általok Isten országát.

Anglia után, a vasárnapi iskolát pártoló és annak üdvös hatását méltóan átérző országok közt, másodsorban kell említenünk Amerika tartományait, hol azon élő meggyőződés, miszerint e földrész, vasárnapi iskola nélkül erkölcsileg és vallásilag tönkre jutott volna, bámulatos áldozatkészségre buzdítja a nemcsak lelki jókkal, de földi, anyagi vagyonnal is dusan megáldott hívő lelkeket.

Franciaországban az első vasárnapi iskola 1810-ben jött létre Bordeauxban; majd Normandiában Cook Károly methodista lelkész, Párisban Monod Fr. vetették meg ez intézmény fundamentomát s ma már virágzik és áldásos gyümölcsöket terem ott is, mint mindenütt, a hol életet nyert — a gyermekistenisztelet intézménye.

A francia Schweiz szintén első sorban említendő azon nagy hatásnál fogva, melyet messze földre kiterjesztett úgy a vasárnap megszentelését illetőleg általában, mint par excellence a belmisszió egyes és összes ágainak művelése tekintetében. Itt az ötvenes évek óta egy Societé des ecoles du dimanche is áll fenn, mely Lausanneból terjeszti szét jótékony működése sugarait az Alpeselek hólepte csucsain tul is. Mr. Woodruff, az amerikai Sunday-School-Union feje az a derék férfi, kinek nevével úgy Schweizban, mint Európa több országaiban is, a vasárnapi iskolák sorsa és jövője szorososan össze van forrva.

Hollandiában az iskolának az egyház testétől való elszakítása következtében a hívő tagok azon gondolatra ébredtek, hogy az iskolai vallásoktatás érezhető hiányát és üdvtelen következményeit, vasárnapi iskola létesítése által pótolják, illetve hátrítsák el. Ily vágy és lelki szükség szülte az első vasárnapi iskolát Haagban — 1837-ben. Nemsokára Amsterdamban és más holland városokban is követték e nemes példát s a Nederlandsche Zondag-School-Vereinigung ernyedetlen működése következtében gyors fejlődést vett az intézmény s ma már észrevehetőleg tapasztalhatni áldásos voltát azon működésnek, melyet több mint ezer tanteremben kifejtenek a vallás szolgái az ifjuság keresztyéni jellemképzése és örök üdvé érdekében.

Németországban is életszükségnek bizonyult be emi kedvelt intézményünk s Mr. Woodruff rendkívüli buzgósággal látott hozzá annak megszilárdításához; munkáját gazdag áldás kísérte, mert erkölcsi és anyagi támogatása következtében a lefolyt utolsó negyedszázad alatt feltűnő gyarapodás és élénk mozgalom tapasztalható a németországi protestáns egyházban, a belmisszió mezéjén is.

Ausztriában szintén kedvelté lett ez új intézmény, de még nem vert szilárd gyökeret. A Bécsben egy évtizeddel ezelőtt létesített vasárnapi iskola és gyermekistenisztelet jó hatása folytán, növekvőben van mind a tanításra ajánlkozóknak, mind a hallgatóknak száma.

Erdős József.

A bibliai arám nyelvről stb.

(Vége.)

19) *Ῥαχά* (Westcott és Hort), *Ῥαχά* (Tischendorf.) Mát. 5, 22. El lehet fogadnunk Kautzsch magyarozatát, mely szerint e szó a rékán (= üres, hitvány, bizonyosan szokásos gyalázó szó volt ez abban az időben,) megrövidítéséből származott így: *ραχά*. Hogy az akkori népnyelvben fordultak elő ily rövidítések, mutatja *γολγοθᾶ* (lásd 10. alatt), továbbá e példák: *Jose, Joseph* helyett; *Mattai, Mattijjá* helyett; *La'zár 'El'ázár* helyett; *Jésua* helyett *Jésu*; *Salome, Slomith* helyett stb.

20) *Σατανᾶς* (Mát. 4, 10 stb. = az ellenség, = szátáná (szátán, st. emph.). (A héberben szátán = adversarius, ki Isten ellen dolgozik; 1 Krón. 21, 1-ben már artic. nélkül áll, tulajdonnév gyanánt: Sátán.)

21) *Σικερα*, Luk. 1, 15. A héberben: „sékhar“ = szeszital; a targumokban nagyon ritkán jó elő: „sikhrá“, ebből lett a kérdéses görög szó, mely tehát = potus fortis et inebrians = „részegető ital“, — Károli. (V. ö. az aszszyr sikáru-val.)

22) *Ταβιθά* (Westcott és Hort), *ταβιθά* (Tischendorf), Csel. 9, 36. Az arámban „tabjthá“ (st. emph. ettől: tabjá) = öz, zerge, *δορικός*; a vitatott görög szónak ez felel meg. Különbben ez olvasás: *ταβιθά*, a szyr „tbithá“-ra is visszavihető.

23) *Ὁδωνά*, Mát. 21, 9 stb. Hogy e szó a 118 Zsolt. 25 vnek e kifejezésére czéloz: „hó síánná“ (= adj üdvöt), az világos; de nagyon valószínű, hogy a „ὠδωνά“ ama főhász e rövidebb alakjából lett: „hósa'ná“, (a szyrban: 'a u s a 'n á) s ez lehet = serva nos!

24) Mát. 27, 46 szerint így kiált fel a kereszten szenvedő Megváltó: *Ἐλωί, Ἐλωί, ἑλωὶ βαβυλωνε!* (v. ö. Márk 15, 34.). Idézve van ez a 22 Zsolt. 2 verséből: „'éli, 'éli, lámá 'az a btháni“ = „én Istenem, én Istenem! miért hagyál el engemet?“ Az arámban így volna e felkiáltás: „'éli, 'éli, lámá sbakthani,“ (az arám „sbak“ = a héber „'ázab“ = elhagyta.) S ha a fentebbi görög betűkkel átírt mondatot összevetjük ez arám nyelven adottal, azt kell mondanunk, hogy az Ur arám nyelven idézte a 22 Zsolt. 2-dik versének első felét. Meyerrel (Kautzschtschal és B. Weiss-sal szemben) az alex. cod. (A) *ηλι* olvasását tartom eredetinek és helyesnek (az *ελωί* a sinai Cod. olvasása), mert 1) ez felel meg az eredeti helynek (22 Zsolt. 2^a), hol 'éli van; s 2) mert így fejthető meg az, mi Mát. 27, 47-ben és Márk 15, 35-ben mondatik. A nyomorult zsidók ugyanis a mint hallják a nagy Szenvadó ama felkiáltását, gunyt üznek szavaiából s ezt mondják: „ni, még Ilyést hívja“ (= *ηλιων φωνει*). Ha az Ur így kezdte felkiáltását: 'éli, 'éli, stb., akkor csakugyan gondolhattak Ilyés „'elijjá“ nevére a zsidók; de ha így kezdi vala felsóhajtását: 'elóhí, 'elóhí ez esetben a legrutabb roszakarat mellett sem jutott volna eszökbe ellenségeinek az egészen más hangzású 'elijjá név.

25) Márk 5, 41 szerint e szók kíséretében költi Jézus Krisztus életre a leányzót: *ταλιθά κοῦμ*, (Westcott és Hort Cod. vaticanus-szal: *ταλειθα*-t olvasnak; a Cod. alexandr. és cantabr. pedig: *κοῦμ*-t). Itt már félreismerhetlenül jelentkezik a szyr nyelvnek a nyoma; mert bár a *ταλιθά* kimagyarozható az arámból is: „taljá“ = gyermek, fiu, taljthá = leány, (= *ταλιθα*; lásd fentebb 13. sz. alatt: legjón = *λεγιών* és 22. sz. alatt: *ταβιθά* = tabjthá), de helyesebb itt a szyr: *tlithá* (= leány)-ra gondolni. Ugyanis ez alak *κοῦμ*, határozottan a szyr nyelvre utal. Enyelvben a „kám“ (ain-vau-) igének p'al parancs. módja az egyes nőnemben így van: kúm, végül j (= i)-vel, de a mely csak kiiratik, de nem olvastatik; ezek szerint kúm = kelj fel; s az egész mondat értelme: leány! kelj fel! Az arámban a vitatott igének megfelelő alakja így volna: „kúmi.“

26) *Μαράν ἀθά* 1 Kor. 16, 22-ben Pál apostol e szókkal erősíti ünnepélyesen a maga kárhoztatását azokkal szemben, kik a Krisztust nem szeretik; rámutat nevezetesen a parusiára. Ama szók ugyanis ezt teszik: „a mi Urunk

jön! A szyrban: „máran“ = a mi Urunk; „ethá“ = jött. A mult idő itt perfectum propheticum; azt akarja vele kifejezni az apostol, hogy a parusia bizonyosan el fog jönni. Luther a vitatott szókból „Maharam Motha“-t csinált önkényesen; az arámban ez: „maharam móthá“ = maledictus ad mortem; talán ez alapon készült Károli e magyarázata: „és légyen Istentől örökké elvettetett.“ (Egy példa, a sok közül, Károli elavultsága mellett!) A Vulgata 1 Kor. 16, 22-t így fordítja: si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. Ebből meg ama borzasztó római egyházi átok született, az „anathema maranatha“, melyből egy diszpéndányt Konek S. is közöl Egyházjoga (4-ik kiad.) 431-dik lapján.

(E fejtegetésre vonatkozólag lásd: Kautzsch már fentebb említettem bibl. arám-nyelvtanát (pgg. 8—12); Grimm: Lex. Graec.-lat. 1879 Ed. II.; stb.)

És most próbáljunk megfelelni e sokszor felvetett kérdésre: mely nyelven beszélt az Ur J. Kr. földi életében és az ő tanítványai?

A római egyház Vulgatá-ja latin nyelven szól. Nem kellett hozzá valami hallatlan nagy ügyesség, e biblia tekintélyének emelése végett, kitalálni azt, hogy az Ur latin nyelven beszélt. Black (Palaeoromaica. 1822) ennek igazolására igyekezett minden áron bebizonyítani, hogy az ujszövetségi görög nyelvnek a latin volt az alapja. Az igaz, hogy az ujszövetség görög nyelvében van latinismus (census, quadrans, legio stb.), valamint az is, hogy az Ur keresztjének felirata latin nyelven is szólt (Ján. 19, 20.); tudjuk azt is, hogy Rómát uralta e korban a világ; s mégis azt mondjuk, hogy latinul nem beszélt a Kr. A világnyelv a görög volt s nem a latin; hiszen már Cicero emliti: Graeca leguntur in omnibus fere gentibus, Latina suis finibus, exiguis sane, continentur. (Pro Archia. c. X.) Innen fejthető meg, hogy Pál még a rómaiakhoz írott levelében is mért használhatta a görög nyelvet! Tehát az Ur is görög nyelven beszélt! Voltak e felfogásnak is hívei. Dominico Diodati (De Christo Graece loquente, 1767.) ki merte mondani, hogy Kr. idejében csak is görög nyelven beszélhettek Palesztina lakói. A Roberts (Discussions on the Gospels. 1864) szerint is a görög nyelv volt Jézus kortársainak közlekedési nyelve, a nyilvános élet mezején; tehát ő is e nyelven tanított nyilvánosan: az evangéliomokban olvasható krisztusi tanítások eredeti alakjukban vannak közölve, mint verba ipsissima. Mi szerintünk nem a görög volt a Megváltó nyelve. Lehet, hogy a görögökkel görög nyelven társalkodtak az Ur zsidó kortársai;*) de egymás között nem a görög, hanem az arám nyelvet használták. Hogy mily hódítást tett e nyelv Kr. előtt a héberrel szemben is, említettük. A dolgok természetes folyását tartva szem előtt, azt kell mondanunk, hogy Kr. földi élete táján még inkább háttérbe kellett szorulni az ő héber nyelvnek az arám mellett. S bár az istentisztelet nyelve az ő héber volt még e korban is (talán még a zsinagógákban is), de a népnyelv nem lehetett más, mint az arám! Az Ur ott élt, ott működött népe körében, tehát e nép nyelvét, vagyis az arámot kellett beszélnie. Ezen állításunk igazolására legyen elég rámutatnunk azon arám szókra, kifeje-

zésekre, melyeket az ujszövetségi iratokból szedtünk ki s fentebb megmagyarázni igyekeztünk. Ily értelemben irt 1874-ben még Franz Delitzsch is egy szép értekezést: „Über die palästinische Volkssprache, welche Jesus und seine Jünger geredet haben.“ (Saat auf Hoffnung 1874. 195 s köv. pg.); s csodálatos, 1883-ban már („The Hebrew New Testament“ . . . etc., 1883.) így nyilatkozik tárgyunkra tartozólag: „Urunk és apostolai többnyire héber nyelven beszéltek.“ Ugy gondoljuk, hogy helyesebb uton járt először a nagy tudós. Én (B. Weissal szemben) azon meggyőződésben vagyok, hogy az Ur tudta az ő héber nyelvet, mert még csak képzelnem sem tudom, hogy ne az eredetiben olvasva volna az őszövetségi szent iratokat, melyek Ő róla tésznek bizonyoságot (Ján. 5. 39); azt is megengedem, hogy általában a nép is értette még a Kr. ideje táján az ő hébert (v. ö. Luk 4, 17 kvkkel; e helyből Kautzschtschal ilyen következtetésre juthatunk, miután itt szó sincs arról, hogy a felolvasott próféta szakaszhoz arám-nyelvű magyarázat is csatoltatott volna); de ha megnézzük a fentebb fejtegetett szokat és tétéleket, azok azt bizonyítják, hogy az Ur nem az ő héber nyelvet használta tanítása közben. Hiszen a szent írók azért közlik ezeket eredeti alakjukban (s nem görögre átfordítva), mert úgy tudták, hogy az Urnak saját szavai ezek („verba ipsissima“), melyek szájról-szájra adatván, a kegyes emlékezés által megőriztetek, mint olyanok, melyek egykor a nagy Mester szent ajkáról repültek el! Hogy is mehetett volna feledésbe a mindenható Megváltónak e szava: 'ethpattahh = nyilj meg! vagy e szózata: tlithákúm = leány! kelj fel ébredj! vagy a két kedvelt tanítványnak adott e szép név: boanér ges . . .?! Kalászkok ezek az Ur azon nyelvének mezejéről, melyen tanított népe körében. Ámde, mint láttuk, e szók stb. az arám-nyelvre viendők vissza; e nyelv volt hát az Ur társalgási nyelve. Míg ha a héber lett volna, mimódon fejthető meg e kérdés: mért nem héber nyelven közöltetnek az ujszövetségben Megváltónknak ama szavai?

S most lépünk az Ur nyelvéhez közelebb. Az arámnak magában Palesztinában több dialektusa volt. Ha a fentebb adott fejtegetéseket megfigyeljük, megértjük, hogy a Megváltó nyelve nem egy és ugyanaz azon arám nyelvvel, melyet mi bibliai arámnak nevezünk. (Lásd Dán. 2, 4 stb.). Főképen pedig ha 4, 7, 8, 11, 25-dik stb. pontjait nézzük meg szófejtegetésünknek, azt kell mondanunk, hogy azon arám nyelvnek, melyen a Kr. és kortársai beszéltek, szyr szinezete van. De ebből nem az következik, hogy az Ur nyelve a szyr nyelv volt volna (többen vélekedtek így is; p. „in Palestina, tempore Christi, loquebantur omnes Syriace, cujus idiomatis etiam ipsius Salvatoris conciones (ut populares) fuisse certum est“, Gualtperius; vagy: Lingva Syriaca recte nominatur Christiana, Christo Jesu et ejus matri domestica etc., Widmanstadius; lásd: Gutbirius nov. Test. syr. praefatio-ját); de annyi igenis, hogy e palesztinai arám dialektus megérdemelte nagyon a szürszí nevet. A görögök, mióta Ásiát közelebről ösmerték, szyreknak nevezték az arámokat általában; a LXX épen ezért e héber szót: „arámith“ mindenütt így adja vissza: εβραϊστί. A palesztinai zsidók megtarták ez elnevezést s a palesztinai arám nyelvet szürszínek, vagy szürisztin-nak hívták. De különösen így hívták azon dialektust, melyen az Ur beszélt s mely a ma

*) B. Weiss megengedi, hogy a Megváltó is érthette a görög társalkodási nyelvet.

általunk s z y r-nak nevezett nyelvhez huz. Ez utóbbi nyelv, köztudomás szerint, az északkeleti arámból fejlődött ki s már azért is rokon a Megváltó által beszélt szúrzi (arám) nyelvvel, mert valamint ez, úgy amaz is a görög nyelv befolyása alatt állott. E szúrzi (arám) nyelv jeleztetik az új-szövetségben *עברית*-nak az ő s héberrel egyetemben; hogy mely helyeken melyik nyelvről van szó, annak fejtegetése ide nem tartozik. Csak annyit még, hogy e jelzés a hellen nyelvvel szemben használtatik. Az Ur által beszélt nyelv egy irodalmi maradványával is ösmerkedjünk meg. Ama jerusálemi Evangeliarium ez, melyet Miniscalchi Erizzo 1861—64-ig adott ki, (lásd a többi evangyéliomiszakaszokra, zsoltárokra, hymnuszokra vonatkozólag: Laud: „Anecdota Syriaca“ 1862.) S ha ezen Evangeliarium Hierosolymitanumban a hegyi beszéd (Mát. 5, 3.) így kezdődik: „túbéhón meszkhinajjá bruhhá“ (= „boldogok a lelki szegények“) (túbá = boldogság; túbéhón = az ő boldogságuk = boldogok ők! — meszkhiná = szegény; meszkhinajjá bruhhá = a lélekben szegények): akkor elmondhatjuk Delitzschtschel, hogy ezek csakugyan az Ur szavai. — Arra nézve, hogy miként hangzott e nyelv beszéd közben, álljon itt Delitzsch után egy rövid párbeszéd. Az az igazság van ebben egy példával igazolva, hogy a tiltott után vágyunk, azt pedig mellőzzük, a mi meg van engedve. Hhanaj rabbi beteg s azt mondja Maná rabbinak: „száhhéná“ = szomjazom (szhhá = szomjas volt); „sthi“ = igyál (sthá = ivott) mondja neki ez, — (bár böjti napok vannak most), — s azzal távozott. A mint aztán ismét visszatért a beteghez, kérdi tőle: „má abdat hahí szahhjúthákh?“ = na, mit csinál szomjad? (bad = csinálta; má = mit?; hahí = az ő, ama; száhhúhá = szomjuság.) Az így felel neki: „kad sréthá li, azlath lah“ = mihelyt megengedted (t. i. az ivást) nekem, hát elmúlt! (kad = midőn; srá = megengedte, azal = elment.) S ha felteszszük, hogy az Ur a páskha vacsorához ülve, ezen (a családfő által elmondadni szokott) szavakkal nyitotta meg azt: „há lah hmá 'anjá, di'akhalu 'abáhátháná“ = ez ama szegény kenyér, melyet a mi őseink evének, (há = ime, ez; lehhem = kenyér; 'aní, 'anjá = szegény; di = aki, a mely; 'akhal = evett; 'abá = atya; 'abáhátháná = atyáink): azt kell mondanunk Jónathán rabbival és Delitzschtschel, hogy e nyelv a benne sokszor előforduló a-betű miatt ünnepélyes, de egyszersmind bús, elégiakus hangzásu volt. Az ő s héber sokkal elevenebb p. „pásatthi 'ethkúttonthi, 'ékhákhá 'elbásenná? ráhhaszthi 'ethragláj, 'ékhákhá 'atannefém?“ (Én. 5, 3.) vagy: „űszú 'észá vtüppar; dabbrú dá b ár, vló já k ú m, k i m m á n ú 'él!“ stb. És. 8, 10.*)

Dicsőfi József.

*) Multkori közleményünkbe egy impertinens sajtó-hiba csuszott be. Augustinus idézett mondata helyesen így van: „quia ibi erectus sit medicus, ubi jacebat aegrotus“, (lásd e Lap 49. sz. pg. 426, 3-dik sor felülről.) D.

A vallásos lelkiismeret fejlődése Göröghonban és Rómában.

E cím alatt jelent meg a genfi „Semaine Religieuse“ nov. 13-iki — 46-ik — számában egy cikk, mely e becses lapok 35. és 36. számaiban általam közölt „A hajdani Kelet . . .“ cikknek folytatása lévén, ezért, valamint általában tudományos tartalmáért helyénvalónak látom azt itt közzé tenni.

A cikk ez:

Pressensé E. ur pénteken nov. 5-ikén bevégezte Görögország és Rómáról azon négy felolvasást, melyet az őszön Genf tanulóinak és közönségének ajánlott, folytatásul „A hajdani Keletről . . .“ e tavaszon, az egyetem nagy termében, az evangyéliomi nemzeti Egyesület rendezése mellett tartott négy felolvasásnak. Együtt véve, ez az ékes-szólás, az alak költészete, valamint a széles tudomány által — melynek bizonyossága — és a rajtok, egyik végétől a másikig átvonuló nagy gondolat által kitűnő nyolcz lecke nem egyéb, mint rövid ismertetése a kitűnő hitvédő nem sokára megjelenő „A régi világ és a keresztyén-ség“ című művének; mely mű az ő „A z e g y h á z h á r o m e l s ő s z á z a d a t ö r t é n e l m e“ című, egészen átdolgozott, harmadik kiadásban megjelenő könyvének első kötete leend. Mi ezuttal, egészen lemondunk arról, hogy röviden fogalmazzuk ezen, már különben is nagyon őszpontosított előadást; és a mi, megfosztva (amint ezt, a mi rendelkezésünkre álló téren tennünk kellene) azon ragyogó képektől és szellemes hasonlatosságoktól, melyekkel azt, az előadó, leckéiben felékesíteni tudta, bizonyos tekintetben nem egyéb lenne, mint a rövid időn minden kézben leendő könyv tárgyai táblázatának egyszerű átírása. Mi inkább használjuk a szerző előzékenységét, a ki szives volt velünk közölni „Kísérletei“ egyikéből néhány levelet, hogy szövegszerűleg idézzük, a műből „mutatványul“ azon fejezet záradékát, melyet Pressensé ur a vallásos lelkiismeret Göröghonban való fejlődésének szentelt.

A részlet ez:

Perikles százada végén a vallásos érzés Göröghonban eljutott teljes kifejlődéséig azon csiráknak, melyeket magában hordozott. Az Aryák tisztult természetiségéből kiindulva, lassanként felemelkedett az istenség igen magas ismerésére, melyet különben a lelkiismeret mélyében megtalált. Kétségkívül, előbb mint oda eljutott volna, a homéri hőskölteménynyel isteneit az emberi szenvedélyek harczába veté, egészen megtartva azonban bizonyos szent morált még ezen szeszélyes mythológiában is. Gyakran az egyszerű természeti tünemény, anthropomorphismus által némi részben élővé és szenvedélyessé téve, gyönyörteljes legendává lett; de az emberies nem maradt fogva az alsóbb jelkép ezen virágos lánczaiban. A lelkiismeret, mely az ember alapja, felemelte szent szózatát; isteni sugára alatt az istenek úgy jelentek meg, mint megszemélyesítői a jó morálnak, mely a maga tisztaságában lett láthatóvá. Velök az igazság kormányozza a világot; a bűnöst a büntetés és a lelkiismeret mardosása üldözik s eléri. Maga az ember érez magára nehezülni valami rejtélyes ítéletet és reszket istenei legfőbbjei előtt. Félelmes tekintettel vizsgálja a holtak zord lakát. Vallása legszentebb rejtélyei előtt esd, hogy vilá-

gitsa meg a remény sugarával az árnyak országát; de ugyanakkor elégséges bűnhődést keres Delphi oltárai lábainál és Bachus tiszteleté különös szertartásaiban.

„A magas eszményi morál az alulról felfelé emelkedő felhők között mutatkozott neki, melyek őt gyakran környezik; és elég volt neki azt csak némileg is látni, hogy megismerje, hogy ő nem felelt meg saját lényé törvényének és hogy vágyakozzék a szabadulás után, melyet teljesen soha meg nem nyer. Tehát annak megnyerésének szüksége folytonos kínzója lesz; s az a szent kovász, mely felkölti lelkében az ismeretlen Istenhez vágyakozást, a ki megfogja valósítani mindezen belső profetiákat.“

„A görög lelkiismeret ezen magasabb fejlődése ugyanakkor folyt, midőn a hellenek kiváló civilizációja a maga egész gazdagságában kifejlődött a közéletben, a költői lángszellem és a magas művészet teremtményeiben, melyek az összhangzó szépség tiszteletével az emberiség magas és tragikus sorsának gondját mindig egyesítik. Innen van, hogy az — a civilizáció — igen sokat tett a vallásos érzés fejlődésére és a természet súlyos kötelékeiből való kibontakozásra.“

„Azonban el kell ismernünk, hogy a vallásos érzés a maga fejlődésében nagy akadályra talált a művészi foglalkozás tulcsapongásaiban, mely művészi foglalkozás különben, az oly megáldott fajnál, mint a hellen faj, igen természetes. A szép a jó és igaztól, melyekkel lényegében egyesülve van, gyakran elválasztatott, midőn tőle inkább kiváló élvezetet, mint magas ihletést vártak. Hányszor inkább az élet ékesítésére, mint nemesítésére alkalmazták azt. Az érzékiségnek megvannak a maga veszélyes elfinomultságai. A Paphus Vénusa minden erővel oda törekedett, hogy felül-emelkedjék a Parthenon szüzén és a kéjhölgy, az ő tisztátalan papnője, gyakran kiszorította a tűzhelyről a feleséget és anyát. A közélet is alá süllyedt, midőn csalékony biztonság váltotta fel a nemzeti függetlenségért vívott nemes harcokat. A polgárt az az Agora*) cselszövényei és gyakran nyomoru izgatásai közé dobta. A nemes Perikles után jött a csillogó Alcibiades, a legsudálatosabb adományokkal elhalmozott, kortársai között a legszebb és legbátrabb, lángszeszszel bíró, minden téren, a filozófiában mint a politikában másokat felülmuló és végre e szép adományait szenvedélyei és saját érdekei szolgálatára fordító s hazáját és lelkiismeretét feláldozó Alcibiades. Ez az eszményi görög lett a maga nemzedékének valódi megrontója.“

Könyves János,
ev. ref. lelkész.

(Vége köv.)

Egy katolikus író a vegyes házasságokról.

(Vége.)

Tisztességtelen szólások.

„Mindnyájunknak egy Istenünk van.“

A ki nem a kath. egyházhoz tartozik, annak nincs egészen helyes ismerete az egy igaz Istenről; az ő Istene gyakran inkább csak egy képzelt valami, sem mint az igaz, élő Isten.

*) Minerva egyik neve, mely néven főképp Lacedaemonban tiszteltetett. K. J.

Hogy a protestánsok közt is vannak becsületes és kegyes emberek, szívesen elismerem. De ez onnan van, hogy a protestánsok jobbak, mint vallásuk; és ha ezek katolikusok lennének, még tökéletesebb keresztyének lehetnének.

Egykor valaki ezt mondá előttem: „A protestánsoknál minden sokkal egyszerűbb, mint a kathol. istenitiszteletnél; azért tetszik amaz jobban.“

No, mindenesetre minden egyszerűbb a protestáns templomokban. A puszták falak egyszerűek, a predikátor fekete öltönye egyszerű, valamint a legtöbb predikáció is egyszerű, puszták szóhalmaz; (épen mint a vizleves kenyér nélkül); hogy gyónás épen nincs, egyszerű; az urvacsoránál egyszerű a kenyér, ahogy azt a pék megsütötte; csak a bor nem lehet sokszor egyszerű, mert abba a borkereskedő sok mindenfélét bele vegyített. Egyszerű halotti szentség nélkül meghalni s engesztelő mise nélkül temettetni el. Még egyszerűbb lenne, ha épen semmit, ha semmi vallást nem tartanának, mint hogy néhány, — a katolikus egyházzal letepett ronggyal megalégesznek. Igen sok protestáns oly nagy előhaladást tett ez egyszerűségben, hogy egész éven át nem megy templomba s semmit sem hisz többé. A mit te egyszerűnek mondasz, üresség, ridegség a megfagyásig; a protestáns egyház egy oly szobához hasonlítható, melyben sem asztal, sem szék, sem kályha nincs, csak üres falak s betört ablakok, — mindez valóban igen egyszerű!

Ha azt mondják neked, hogy már megígérted gyermekeid protestáns nevelését, így felelj: „Ez ígéret megtartanom ép oly bűn, mint a milyen nagy bűn volt Ker. János lefejeztetése, mely egy meggondolatlan ígéret következménye volt.“

A protestáns fél könnyen engedhet, hiszen így nem terheli gyermekeivel szemben ama nagy felelősség s a gyermekek a kath. egyházban mindazon jóban részesülhetnek, a mit a hívő protestánsoknál még találni lehet.

Ha a protestáns fél nyakason ragaszkodik követeléséhez s a gyermekeknek protestánsokká kell lenniök, nincs más választásod, mint visszalépned, ha még ideje van. Nem szabad az osztozkodásba sem (hogy t. i. a fiúk az apa, a leányok az anya vallását kövessék) beleegyezned, mert ez ép oly nagy bűn, mintha abba egyezel bele, hogy minden gyermeked prot. legyen. Ez épen olyan lenne, mintha egy ikreket szülő anya egyik gyermekét szándékosan halálra éheztetné, a másikat pedig táplálná és felnevelné.

2. Vegyes házasság kathol. gyermekneveléssel.

Némely prot. főben oly vastag a türelmetlenség, hogy sem hazugságtól, sem szőszegéstől, sem erőszaktól nem irtóznak, csak hogy egy lelket elszakíthassanak a kath. egyháztól.

Az ugynevezett protestáns sokszor nem is keresztyén már többé, azaz nem hiszi Krisztus istenségét — s bármely vallást annyiba vesz, mint az erdei vad, vagy az istálló állata.

A protestáns fél rokonai legtöbbször bizalmatlansággal és ellenszenvvel várnak reád, mert a protestánsok rendszerint türelmetlenek a katolikusokkal szemben.

A protestáns férj könnyen arra a gondolatra jöhet, hogy elválik s egy csinosabb hölgyet vesz el; nagyon sokszor egy kis viszálykodás elég, hogy ily gondolatra jöjjön, csak ismerkedjék meg egy oly hölgygyel, ki neki tetszik.

XIV. Benedek már régen elrendelte, hogy a vegyes házasságokat — még ha a katolikus gyermeknevelés megígértetik is — csak a sekrestyében s nem az oltár előtt lehet megáldani, annak jeléül, hogy e tény rendellenes.

Egyszóval: akarod-e születendő gyermekeidet a katolikus egyház üdvforrásától elszakítani s lelküket a protestantismus sivár homokján elsenyveszteni? Isten őrizzen meg ily lélekgyilkosságtól!

3. Azon katolikusoknak, kik már vegyes házasságban élnek.

Mondd férjednek, ha az épen jó kedélyhangulatban van, hogy nem találhatsz soha nyugalmat s ez életben örömd nem lesz, ha gyermekeid katolikusok nem lesznek; s ne hagyj addig neki békét, míg kérésedbe bele nem egyezik.

A gyermekek elszakítatnak a katolikus egyháztól, ha a confirmációval a tévtant és a hamis urvaorsót elfogadják azon protestáns lelkésztől, a kinek semmi lelki hatalma nincs, mivel nincsen felszentelve.

A vegyes házasságban élő katolikus lehetőleg tartsa vissza gyermekeit a protestáns gyermekekkel és rokonokkal való gyakori társalgástól.

Ha gyermekeidnek protestáns iskolába kell járniok, szoktasd rá őket, hogy mindig megmondják neked, ha az iskolában a kath. egyház ellen valamit hallottak.

Gondosan vigyázz mindig arra is, hogy cselédeid jó katolikusok legyenek.

A legfontosabb dologban a legmegfoghatatlanabb könnyelműséget tanusítják azon szülők, kik gyermekeiket protestáns intézetekbe adják. A ki ezt teszi, vagy elpártolt a hittől, vagy egyszerűen: ostoba.

* * *

Imé, ilyen hangon beszélnek a katolikus írók rólunk, nem titokban, hanem a legnagyobb nyilvánossággal. Ilyen a romanismus csábító szózata, mely száz és száz változatban, hol erősebb, hol gyengébb modorban, de mindig ugyanazon egy célra, mindig a legnagyobb öntudatossággal hangzik mindenféle a föld határain, a hol csak az igazhitű katolikusok közelében „megtérítendő eretnekek“ találhatók.

A protestáns egyház szennyes eszközökhöz nem nyúl, az ámitás, ferdítés és hazugság fegyverétől a legnagyobb megvetéssel fordul el. Az ő egyedüli fegyvere: az igazság. Hirdetni kell ezt kivált a lelkészeknek szóval, tettel egyaránt; s minden törekvésünknek abban kell összpontosulnia, hogy a protestáns öntudat a népben folytonosan ébren tartassék és erősbítettessék.

Révész Kálmán.

Egy felolvasás bevezető része.

Nagytiszteletű Tanár Urak! Társulati nemes Ifjuság!

Sokat beszélgetnek, sokat írnak az utóbbi időkben protestáns lelkészeink theologiai tudományosságban való elmaradottságáról. Keresik a baj okait s teljes igazok van azoknak, a kik azt mondják: adjatok előbb tisztos megélhetési módot az Ur kertje munkásainak s mindjárt jobban érdeklődnek a magasabb szellemiek iránt, hiszen a lélek röptét megakadályozza a földieknek pora, — igazok van azok-

nak is, kik azt hangoztatják, hogy kevés embernek lehet ma kiváltsága idegen nyelvek birtokába jutni, mert az csak az iskolai pálya megfutása után érhető el legbiztosabban s a legtöbb embernek munkába kell azonnal lépnie s a hivatalnak, bár több részében lélekemelő, de sokszor nagyon is szellemnyűgöző, testet emésztő gondjai nem engedik meg a további önképzést; a tudomány nem olyan közvagyom már, mint a latin nyelv uralkodása idején volt. Könnyű egy német, francia, angol, vagy holland lelkésznek kiképeznie önmagát; megteheti azt saját nyelvén is.

Ismerjük be, hogy igaz beszédek mindezek. Tény, hogy azért vannak sokan a mi lelkészeink közül elmaradva, mert nincsen magyar nyelvű tudományos theologiai irodalom. Az a sok predikációs, imádságos könyv nem mehet e számba s tultengése elé talán inkább gátakat kellene vetni.

Azt hiszem, mindnyájan ismerik önök, nemes Ifjak, König Rudolf, budapesti ev. ref., német nyelvű lelkész ur nevét, ki a londoni, keresztyén vallásos iratok terjesztő Társulat vezérügynöke hazánkban. Szerencsém van vele közeli ismeretségben állani; folyton levelezésben vagyunk egymással. Ha olykor-olykor fölmegek Budapestre, mindig fölkeresem s elmondom neki az általa terjesztett traktátusokról való közvéleményt és saját egyéni nézeteimet. Tudja, hogy legtöbbször azt kifogásolják irataiban, hogy azok közül több nem magyar szellemben van írva. Tiltakozik azon, némelyek által különös előszeretettel hangoztatott vád ellen, mintba ő, vagy ők angolosítani, németesíteni stb. akarnának minket. Irjanak önök magok traktátusokat, természetesen keresztyéni szellemben s szívesen kiadjuk, — mondá nekem többször.

Jól esett ezeket a nevezett lelkész ur működésének igazolására e helyen elmondanom.

Egyszer, néhány évvel ezelőtt azon eszme merült fel közöttünk, hogy lelkészeink érdekében, a magyar theologiai tudományosság emelése, a fent jelzett hiány pótlása céljából jó volna a londoni társulat figyelmebe ajánlani, hogy adasson ki az apróbb traktátusok mellett szorosán tudományos theologiai műveket is. Fölvívott König ur, nézzek egy ilyen mű után, hozzak előtte ajánlatba valamely idegen nyelvű munkát, melynek lefordításával hasznot tennénk s lökést adhatnánk önálló művek írására is.

Nekem kedvenc tárgyam az apologétika; különösen korunkban, mikor a tudomány minden fegyverével küzdenek a keresztyénség ellen, szükségesnek tartom azt, hogy a védelem eszközeiről is gondoskodjunk. Régebben tanítottam, még pedig kiváló előszeretettel tanítottam főiskolánkban e tudományt s nem is lettem hűtelen hozzá, annyival kevésbé, mert hiszen azt némelyek s elég jól indokolhatólag, a gyakorlati theologia tudományai közé sorozzák.

Ily nézetben lévén e tudományról s jól tudván, hogy számba vehető irodalma egyáltalában nincsen annak mi nálunk, L u t h a r d t lipcei tanár két, illetőleg három kötetes nagy apologétikai munkáját hoztam König ur előtt lefordítás végett javaslatba, ki is ezt elfogadván, Londonban is elfogadtatta s megszerezvén a fordítási jogot, engem szólított föl e munka magyarra fordítására.

Isten kedvező kegyelméből a 370 lapra terjedő első kötettel már idestova készen leszek s ebből olvasok föl itten egy szakaszt. Ne kicsinyeljék önök e munkát. Egyhá-

am és hitem iránti szeretet lángja dobog szívemben, midőn

korunk egy nagy apologétájának gondolatait, sok egyéb dolgaim között nehéz fáradsággal édes hazai nyelvünkre fordítom.

Mielőtt felolvasnám fordításomat, szólok előbb néhány szót Luthardtról, — hiszen jó dolog korunk nagyobb szellemeit ismernünk s azután röviden jellemzem apologétikai művét.

Luthardt Kristóf Erneszt született Bajorországban, Maroldsweisachban, 1823. márczius 22-én. Alsóbb iskoláit Nürnbergben végezte és 1841-től 1845-ig hittanhallgató volt Erlangenben és Berlinben. Majd 1847-ben müncheni gymnasiumi tanár lett, de, mint ilyen, kedvencz tanulmányának, a theológiának élt s egyetemi tanárság után vágyott. 1852-ben csakugyan Privat Docentté, magántanárrá lett Erlangenben, 1854-ben rendkívüli hittanárrá Marburgban s végre 1856-ban, 33 éves korában a systematica theologia és az ujszövetségi exegesis rendes tanárává Lipcsében. Kahnis, Lechler és különösen Delitzsch tanártársaisal együtt fényes magaslatra segítette ő emelni a lipcsei theologiai fakultást, mely ma a legjobbak közt áll Németország számos egyetemei sorában. 1865-ben consistoriumi tanácsos lett Luthardt és így a szászországi lutheránus egyház legmagasabb hatóságának tagja.

Luthardt theologiai állása könnyen meghatározható. Ő a szigoruan orthodox evangélikus lutheránismus képviselője, a ki nem csak abban találja fel theologusi hivatását, hogy hitvallásához mereven ragaszkodik, hanem sokat ad a valódi kegyesség buzgó és gyakorlati jellemére is. Ő nem azonosította magát, a mint azt oly sok német theologiai író teszi, egyetlen bölcséleti iskola tanaival sem s a hit nehézségeit nem igyekszik metaphysikai finom fogásokkal fejteni meg. Egyházának hagyományait kellő tudatossággal és tisztelettel fogadja s kezeiben nem száraz csontok gyűjteménye azok, mert az általános tudományokból, a bölcséletből és a szépirodalomból, óriási olvasottsága alapján vett idézeteivel életet tud azokba önteni s nála minden a mély személyes meggyőződés fényében ragyog. Ugy ismerik őt ma, mint Szászországban a lutheránismus vezérét s mint a ki az általa 1869-ben alapított s azóta folyton szerkesztett „Allgemeine evang. luth. Kirchenzeitung“, hetilapja útján is nagy befolyásra tett szert.

Luthardt tekintélye különösen theologiai munkáin alapul, melyekben ő mindenestre saját egyházának nézeteit hirdeti, de teszi ezt minden tulzás és minden felekezeti türelmetlenség nélkül. Kisebb, nagy számú munkáit nem említve, nevezetes János evangyéliomáról irt magyarázata, mely először 1853-ban, másodsor, teljesen átdolgozva, 1875-ben jelent meg. Sok kiváló tekintély szerint rendkívül értékes és szükséges mű János evangyélioma megértésére. Nagy szolgálatot tett Luthardt a maga egyházának „Compendium der Dogmatik“ című, először 1865-ben, negyedik kiadásban 1873-ban megjelent művével, mely sok évi fáradságos munka eredményét tünteti föl. Nagy befolyást gyakorol Luthardt egyházi beszédei által, melyekből már 9 vagy 10 kötet is megjelent.

De minket most közelebről érdekelnek az ő apologétikai előadásai (Apologetische Vorträge), melyek közül az első kötetben 10 a keresztyenség alapigazságaiival (a világnézetek különbözősége a maga történeti fejlődésében; a lét ellenmondásai; a személyes Is-

ten; a világteremtés; az ember; a vallás; a kijelentés; a kijelentés története, pogányság és zsidóság; a keresztyenség; a történelemben; Jézus Krisztus személye), — a második kötetben szintén 10 a keresztyenség üdvigazságaiival (a keresztyenség lényege; a bűn; a kegyelem; az Istenember; Jézus Krisztus munkája; az üdv-munka bezárulta és a Szentháromság; az egyház; a szentírás; az egyházi kegyelmi eszközök; az utolsó dolgok), — a harmadik, szintén ide számítható kötetben, hasonlóképen 10 előadás, a keresztyenség moráljával foglalkozik (a keresztyén morál lényege; az ember; a keresztyén ember és a keresztyén erények; a keresztyén ember vallásos és egyházi élete; a keresztyén ember házassági élete; a keresztyén ház; az állam és a keresztyenség; a keresztyén ember élete az államban; a kultura és a keresztyenség; a humanitás és a keresztyenség). Mindenik kötet végén részletes jegyzetek találhatók; tételei, állításai igazolására az ő és új világ legnagyobb nevű íróit idézi a szerző.

A munkát röviden így jellemezhetem: távol van attól minden tudóskodó nagyképűsködés. Könnyen folyó, sokszor ragyogó szép irányban védelmezi szerző a keresztyenség alap- és üdvigazságait. Az egész mű kellemes olvasmány, de azért rendkívül mélyen járó tudományos munka, mely hivatva van a válogatós, kényes ízlésű művelt világi elemigényeit is kielégíteni.

Igyekeztem és igyekezem, tehetségem szerint lehető jó fordítást adni. Tartozom ezzel az ügynek s a londoni nemes czélú nagy társulatnak. Hogy jó szándékom miképen sikerül, azt majd megmondják munkám bírálói. Az eredeti mű első kötete 1864 óta tíz kiadásban, második kötete 1867 óta 5 kiadásban, harmadik kötete 1872 óta 3 kiadásban jelent meg s a két első kötet a szerző előszavai szerint előttem már 7 nyelvre, többek közt görögre és olaszra is lefordítottatott. Érdekes tudni s jellemzi a mű jeles voltát, hogy az első kötet, megjelenése első évében, 1864-ben három kiadásban jelent meg.

Felolvasom már a kilencedik előadást, melynek címe „a keresztyenség a történelemben.“

Csiky Lajos.

Különfélék.

Belmissziói munka Debreczenben. Báthori Imre debreczeni könyvkötő összeköttetésbe lépett a békésbányai „vallásos iratok terjesztő egyesület“ egyik vezérferfiával, Dr. Csécsi Miklós makói lelkész ural s az egyesület kiadványait és a „Téli Ujságot“ árulja boltjában és egy embere által kolportáltatja városunkban. A helybeli politikai lapok teljes érdeklődéssel vettek tudomást a mozgalomról. Mi is figyelemmel kíséjük e munkát s lehető tökéletesítése érdekében nem sajnáljuk a fáradságot. A nagytemplom keleti ajtóival szemben van Báthori ur boltja, hol, mint központi helyen, vásárolhatók ezentul városunkban a vallásos iratok. Ez is haladásnak tekinthető. Kicsiny magokból fejlődik ki természetszerűleg az erős fa. Vajha ugy lenne ez mi nálunk is! Vajha fölvirágoztathatnók városunkban a belmisszió élő fáját!

Debreczeni főiskola. Csiky Lajos hittanár f. hó 4-én felolvasást tartott a hittanszaki önképző társulatban. Utal

jük e czélből olvasóinkat lapunk jelen számának „Egy felolvasás bevezető része“ című önálló cikkünkre. Itt csak annyit, hogy három hittanár és nagyszámu társulati tag hallgatta a felolvasást, melynek menete a következő volt: A történelmi situatio a kereszttyénségnek a világba lépte idején; a babyloniai és persa, a görög és római világbirodalmak; a szellemi fejlődés; Jézus Krisztus, mint az ó-kor vége és mint az új-kor kezdete és hatalma; a kereszttyénség győzelmi menete a világtörténelemben; a kereszttyénség egyetemes jelleme és Jézus Krisztusról való bizonyágtétele.

Lelkészielölés. A n.-bányai ev. ref. egyházmegyei lelkeszielölő bizottság f. hó 2-án tartá meg a n.-bányai ev. ref. lelkeszi állomásra a lelkeszielölést. Beérkezett 23 pályázat — csak nem kitünő bizonyítványu és működésü egyénektől. Egy pályázat, mint határidőn túl beadott, pályázatra nem bocsáttatott — a többi mind minősített. Jelöltettek: Gergely Károly krassói lelkesz. Szikszai János lázári lelkesz. Szabó József adorjáni lelkesz. Varga Lajos majtisi lelkesz. Tereh Gyula t-földvári s. lelkesz.

Egyházi megintés. Követendő például közöljük lapunkban e beküldött egyházi megintést: „Kálvin vallásának egyik kiváló sajátása és jelleme a fegyelmi szigorúság, mely a feddhetlen tiszta életet, tiszta erkölcsöt követeli. A kálvinista presbyteriumok hivatvák, egyházunk testén ijesztő mérvben tovább terjedő fekélyt, a vadházasságot beszüntetni. Zsinati törvényeink 257-ik cikke fegyelmi eljárást parancsol oly eselekményeknél, melyek által a vallás vagy közerkölesség sértetik, vagy melyekből közbotrány származik. A 240-ik cikknél a fegyelmi büntetés első ízben a megintés, másodizben a feddés, és harmadizben pénzbírság 10 forint erejéig, s ezen pénzbírságok egyházi vagy iskolai czélokra fordítandók. A mi legfelsőbb egyházkormányunk, a főtiszteletű és nagvméltóságú Konventünk, ez évi október 18-án Pápán tartott gyűléséből felirt a magas miniszteriumhoz, hogy az egész országban utasítsa a szolgabírói hivatalokat, hogy a lelkeszeket és presbyteriumokat a vadházasságok kiirtásánál hathatósan támogassák. Már is tudunk nagy és népes egyházakat nevezni, például tolnamegyei Nagy-Székelyben a 48 vadházasság közül a fegyelmi megintésnek templomi kihirdetése után némelyek, a feddés után pedig egytől-egyig megadták magokat, és nem volt egy se, a ki a harmadfoku büntetést, a 10 forintot bevárta volna, mely pénzbírság a megátalkodókat 30 nap mulva ismételve snitandotta volna. Ha annakokáért — óh! szeretett híveink! Pál apostol szavai szerint — valami kereszttyéni intésnek helve vagyon bennetek, ha a szentléleknek valami társasága vagyon veletek: teljesítsétek be anvaszentegyházunk örömet, megesküvés, kibékülés, vagy törvényes elválás által. Ugy áld meg az Isten. Kelt Tisza-Földvárrott, 1886. nov. 28-án tartott presbyterialis gyűlésünkben. Vári Szabó Sámuel, ev. ref. lelkesz. Cs. Katona János, főgondnok.“

Orgonafelavatás. Pató Károly erdőhegyi ev. ref. lelkesz ur írja lapunknak a következőket: „Az erdőhegyi ev. ref. egyházban október hó 24-ike nagy örömnapp volt, mert ezen napon lett templomunkba egy diszes, nyolcz változatu új orgona beállitva, illetőleg felavatva. A szép művészi kivi-

telű és berendezésü orgonát az országos hirü aradi czég: Dangl Antal és fia készítette 1200 frtért. Valóban a mű maga jobban megdicséri szerzőjét, mint az én gyenge tollam. Látszik, hogy e téren igazi művészszel van dolgunk, a mint ezt a nyáron egy bécsi és két hazai művészekből álló bírálóbizottság a politikai lapokban megjegyezte, midőn a fentnevezett czég a gödöllői királyi kápolnába, a kormány megbizásából, szinte egy nyolcz változatu orgonát beállitott. E sorok írója fiatalabb korában szinte orgonista volt, svolt alkalma több orgonaművész által beállitott orgonákat megfigyelni, de őszintén meri mondani, hogy a Dangl czég által készített orgonákkal egyik sem állja ki a versenyt, akár a mű külső szépségét, akár különösen annak belértékét: a tiszta jó anyagot, és a szép, erős, mélabus hangokat tekintjük. Ugyan azért erkölcsi kötelességemnek tartom a 40 éves jóhirü czéget, azon egyházaink becses figyelmébe ajánlani, a kik jelenben vagy jövőben orgonabeállitással foglalkoznak; annyival inkább, mert e tekintetben már sok egyházaink keserü csalódásokon mentek keresztül, s drágán fizették meg, holmi asztaloslegényekből emergált kóborló művészeknek kontárkodásait. A nyolcz változatu orgonában a manuálban van egy 8 láb magas principál, van egy másik négy láb szinte principál s ennek megfelelő 2 láb octáv — és egy 4 láb csucsfüvola, ezek czinből vannak, van továbbá egy 8 és egy 4 láb flauta fából, melyeknek felső octávái szinte czinből vannak. A pedálban van 16 láb subbass és egy 8 láb octávsubbass. A szép nagy principálok adják meg a különben kis orgonának azon mélabus, erős, méltóságos hangot, mely egy 10–12 változatu orgonát helyettesít, mely a Dangl-féle orgonákat oly előnyösen jellemzi, úgy hogy maga a kormány két nagy művet, a zeneakademiában és a m. királyi operaházban levő orgonákat, az említett czéggel készítette, jelenben pedig a budai Mátyás-templomban való orgona beállitásával van megbizva.“

Egy igaz ember emlékezete. Lapunk egyik szerkesztőjét, Csiky Lajos tanárt legközelebb nagy fájdalom érte, kedves nőjének édes atyját, id. Bészler Lajos okleveles gyógyszerészt, majd utóbb városi hivatalnokot temette el. A boldogult régebben, mint a debreczeni egyház presbytere teljesítette híven egyháza iránti kötelességeit is; áldozatkészség és buzgóság, tántorithatlan becsületesség és igazság, hűség és szeretet jellemezték. Bizonyára sokan lesznek a debreczeni főiskolának a hatvanas évek kezdetén itt tanult növendékei, kik leverő s fájdalmas érzettel veszik a hirt és mondanak bús istenhozzádot azon családapának, az ifjuság volt igaz barátjának, kinek szeretetét, barátságát és jótékonyágát több alkalommal élvezték. Elment ő is, követte hű élettársát — a kimerő szív és jóság volt; — hátrahagyva két gyermekének, Csiky Lajos tanárnénak, és ifj. Bészler Lajos városi jegyzőnek és mindazoknak, kik őt ismerték, a fájdalmas bús emlékezetet. — Temetése e hó 8-án délután folyt le, imádkozott felette meghatottan és buzgóan Némethy Lajos lelkeszünk és úgy kísérték ki a jó atyát, a hív és igaz embert a sírok hazájába. Legyen áldott emléke! Nyugodjék békével!

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak: **Csiky Lajos, Géresi Kálmán.**